

Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

Τόμ. 5 (2003)

Τα σημασιολογικά πεδία παιδιών ηλικίας 3 έως 9 ετών

Αικατερίνη Σουσαμίδου-Καραμπέρη (Aikaterini Sousamidou-Karamperi), Λοΐζος Ν. Λοΐζου (Loizos Loizou)

doi: [10.12681/icw.18098](https://doi.org/10.12681/icw.18098)

Copyright © 2018, Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σουσαμίδου-Καραμπέρη (Aikaterini Sousamidou-Karamperi) Α., & Λοΐζου (Loizos Loizou) Λ. Ν. (2003). Τα σημασιολογικά πεδία παιδιών ηλικίας 3 έως 9 ετών. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 5, 136–154. <https://doi.org/10.12681/icw.18098>

Αικ. Σουσαμίδου-Καραμπέρη

Δρ. Γνωστικής Ψυχολογίας

Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσσαλονίκης

Λοΐζος Ν. Λοΐζου

Δρ. Γνωστικής Ψυχολογίας

Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσσαλονίκης

Τα σημασιολογικά πεδία παιδιών ηλικίας 3 έως 9 ετών

Εισαγωγή

Η ανάπτυξη της γλώσσας στην προσχολική ηλικία είναι ραγδαία και περιλαμβάνει όλους τους τομείς της γλωσσικής επίδοσης: άρθρωση, λεξιλόγιο, μήκος προτάσεων και γραμματική δομή. Διαπολιτισμικές έρευνες έχουν δείξει ότι η πρόοδος στους τομείς αυτούς ξεκινά από το 3^ο έτος και συνεχίζεται στη σχολική και εφηβική ηλικία (Gershkoff-Stowe, 2002. Landau, Smith, & Jones, 1997. Woodward, Markman, & Fitzsimmons, 1994).

Αναφορικά με το λεξιλόγιο, υποστηρίζεται ότι τα παιδιά αποκτούν τις πρώτες τους λέξεις με αργό ρυθμό. Οι πρώτες δέκα λέξεις εμφανίζονται στους 12 πρώτους μήνες και φθάνουν τις 25 στους επόμενους έξι μήνες (Nelson, 1973). Από την ηλικία όμως των 18 μηνών εμφανίζουν το φαινόμενο της «λεξιλογικής εκτίναξης», μια έκρηξη που μπορεί να πενταπλασιάσει ή και να δεκαπλασιάσει το λεξιλόγιο μέσα σε λίγες μόνο μέρες και μπορεί να οφείλεται σε γνωστικές αλλαγές σε σχέση με τη

χρήση της γλώσσας (Goldfield & Reznick, 1990. Lucariello, 1987. Mervis & Bertrand, 1995). Το επίτευγμα αυτό συνήθως συμπίπτει με την έναρξη του συνδυασμού των λέξεων. Ένας εντυπωσιακά ταχύτατος ρυθμός εκμάθησης καινούργιων λέξεων ακολουθεί κατά την προσχολική περίοδο. Από ένα λεξιλόγιο 25 λέξεων στους 18 μήνες, το παιδί φθάνει στο λεξιλόγιο των 15.000 περίπου λέξεων στην ηλικία των 6 ετών, με μέσο όρο 9 καινούργιες λέξεις την ημέρα (Carey, 1978. Lloyd, 1998, σ. 53).

Από τη στιγμή που αρχίζει η φοίτηση του παιδιού στο Δημοτικό σχολείο η ανάπτυξη του λεξιλογίου γίνεται ακόμα πιο εμφανής. Ήδη από την ηλικία των 8 ετών το λεξιλόγιο αυξάνεται κατά 3.000 λέξεις το χρόνο, τις οποίες το παιδί αποκτά μέσω της συστηματικής διδασκαλίας του λεξιλογίου μέσα στην τάξη, της συζήτησης με γονείς και φίλους, της παρακολούθησης των σχολικών μαθημάτων, της ανάγνωσης σχολικών και εξωσχολικών βιβλίων και της τηλεόρασης (Nagy &

Herman, 1987). Για τους λόγους της ραγδαίας ανάπτυξης του λεξιλογίου στα χρόνια του Δημοτικού σχολείου έχουν προταθεί διάφορες υποθέσεις. Μια από αυτές είναι η διδασκαλία συγκεκριμένων λέξεων στην τάξη, έστω και αν ερευνητικά δεδομένα (Beck, Perfetti, & McKeown, 1982. Jenkins & Dixon, 1983. Nagy & Anderson, 1984) δείχνουν ότι η επιτυχία αυτής της μεθόδου εξαρτάται από πολλούς παράγοντες και η συμβολή της στην ανάπτυξη του λεξιλογίου αμφισβητείται. Μια άλλη ερμηνευτική εκδοχή είναι ότι οι μαθητές μαθαίνουν πολλές λέξεις μέσω της ανάγνωσης, ικανότητα που αποκτούν με την έναρξη της φοίτησής τους στο σχολείο (Nagy, Anderson, & Herman, 1987. Nagy, Herman, & Anderson, 1985). Ακόμη, στην ανάπτυξη του λεξιλογίου συμβάλει η ονομαζόμενη «μορφολογική γενίκευση»: Για παράδειγμα, όταν ένας μαθητής έχει μάθει τη λέξη *παρατηρώ*, τότε του είναι εύκολο να κατανοήσει και να επεκτείνει τη γνώση του στις λέξεις *παρατηρητής*, *παρατηρούμενος*, *παρατήρηση* (White, Power, & White, 1989). Επομένως, τα παιδιά ηλικίας 7 έως 12 ετών προσθέτουν καθημερινά στο λεξιλόγιό τους καινούργιες λέξεις, τις οποίες κυρίως μαθαίνουν εξαιτίας της ένταξής τους στο χώρο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Οι πρώτες λέξεις του παιδιού αφορούν πρόσωπα και πράγματα από το περιβάλλον του. Αυτό δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη, αφού οι λέξεις αντικατοπτρίζουν τις πρώτες αισθησιοκινητικές εμπειρίες,

που αποκτά το βρέφος μέσω της επαφής του με το γύρω κόσμο. Έτσι, το 65% των πρώτων λέξεων αφορά πράγματα, το 20% αναφέρεται σε πράξεις, το 6% σε ιδιότητες των πραγμάτων και το υπόλοιπο 9% σε δεικτικούς όρους, στο «ναι» και «όχι» και σε μερικές φράσεις, όπως «έλα εδώ», «γεια σου», «πάμε βόλτα», κ.ά. (Dromi, 1987. Gentner, 1982).

Τα παιδιά από την ηλικία των 3 ετών ονομάζουν ανθρώπους, ζώα, τροφή, μέρη του σώματος, ρούχα, παιχνίδια, πράγματα του σπιτιού, χαιρετισμούς, κ.ά. (Clark, 1993, σ. 28-31). Συνθέτουν δηλαδή διάφορα σημασιολογικά πεδία, τα οποία παραμένουν τα ίδια σε διαφορετικές γλώσσες, π.χ. στην αγγλική και τη γαλλική, και δεν διαφέρουν από αυτά που παρήγγαν τα παιδιά πριν από εκατό χρόνια (Goldfield & Reznick, 1990). Οι λέξεις ενός σημασιολογικού πεδίου αποτελούν ένα ενιαίο σύστημα με βάση τη λογική ταξινόμηση και τη λογική συσχέτιση των λέξεων μεταξύ τους (Ευθυμίου, 1996. Μπαμπινιώτης, 1985). Η χρήση της μίας λέξης αποκλείει την άλλη όταν αναφέρονται στο ίδιο σημασιολογικό πεδίο. Για παράδειγμα, ένα ζώο δεν μπορεί ταυτόχρονα να είναι ελέφαντας και τίγρης· το ένα αυτόματα αποκλείει το άλλο. Επίσης, οι όροι ενός σημασιολογικού πεδίου δεν διακρίνονται σε υποκατηγορίες αλλά συγχέονται και μπορούν να συνυπάρχουν π.χ. τα άγρια με τα ήμερα ζώα χωρίς να ακολουθούν κάποια συγκεκριμένη σειρά (Palmer, 1981, σσ. 68-70). Με την πρόοδο της ηλι-

κίας τα σημασιολογικά πεδία εμπλουτίζονται με περισσότερες λέξεις και μερικές φορές με πολλές καινούργιες λέξεις ακόμα και μέσα σε μια μέρα (Dromi & Fishelzon, 1986. Smith, 1973). Καθώς τα παιδιά προσθέτουν λέξεις στο λεξιλόγιό τους, δημιουργούν και νέα σημασιολογικά πεδία. Για παράδειγμα, όροι που αναφέρονται σε ιδιότητες των πραγμάτων και αποτελούν ένα σημασιολογικό πεδίο, όπως λέξεις για τη θερμότητα, τα χρώματα, τις διαστάσεις, χωρίζονται σε επιμέρους πεδία και αυτά με τη σειρά τους εμπλουτίζονται συνεχώς με καινούργιες λέξεις.

Σύμφωνα με αποτελέσματα έρευνας των Μάνιου-Βακάλη, Τσαπουτζόγλου, Τζιμοτόλη, Σύρμαλη, Τατά, Χριστοδούλου και Σταυρούση (1999) πάνω στην ονομασία και ταύτιση εικόνων πραγμάτων, τα σημασιολογικά πεδία που γνωρίζουν καλύτερα τα μικρά παιδιά των 3-4 ετών είναι τα φύση, τα ρούχα, η φύση, τα είδη καθημερινής χρήσης και τα φρούτα, ενώ τα μεγαλύτερα παιδιά των 5-6 χρόνων τα κατοικίδια ζώα, τα είδη σπιτιού, τα κουζινικά, τα παιχνίδια και τα έπιπλα. Η άμεση αντίληψη και επαφή των παιδιών με τα πράγματα είναι καθοριστικός παράγοντας για την ονομασία τους. Συνεπώς, τα σημασιολογικά πεδία ανακατατάσσονται εξαιτίας των νέων εμπειριών που αποκτούν τα παιδιά καθώς μεγαλώνουν. Εκτός από την ηλικία, σύμφωνα με τα ευρήματα αυτής της έρευνας, ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει τη διαμόρφωση των σημασιολογικών πεδίων είναι το φύλο των παιδιών. Τα

κορίτσια γνωρίζουν καλύτερα τα ενδύματα, ενώ τα αγόρια τα μεταφορικά μέσα και τα εργαλεία. Είναι, λοιπόν, πολύ πιθανόν τα ενδιαφέροντα, τα πρότυπα και τα στερεότυπα των δύο φύλων καθορίζουν τις «γλωσσικές» προτιμήσεις τους (βλ. και Λοΐζου, 1996).

Η παρούσα έρευνα

Η ανάπτυξη του λεξιλογίου από τους πρώτους μήνες της ζωής του παιδιού ως τα χρόνια του Δημοτικού σχολείου είναι θεαματική, όπως είδαμε πιο πάνω. Επίσης, τα σημασιολογικά πεδία στα οποία εντάσσονται οι παλιές και καινούργιες λέξεις αφορούν κυρίως πράγματα με τα οποία έρχονται σε επαφή τα παιδιά ή τους κινούν το ενδιαφέρον. Τα σημασιολογικά πεδία εξελίσσονται με την πρόοδο της ηλικίας, δεχόμενα μεγαλύτερο αριθμό διαφορετικών πραγμάτων ή διασπώμενα σε επιμέρους ενότητες που με τη σειρά τους μετατρέπονται σε νέα σημασιολογικά πεδία. Οι διαπιστώσεις αυτές έχουν προέλθει από έρευνες στην Αγγλική γλώσσα, ενώ για την Ελληνική αναφέραμε πιο πάνω την έρευνα της Μάνιου-Βακάλη και των συνεργατών της.

Με βάση, λοιπόν, το περιεχόμενο της εισαγωγής δημιουργήθηκαν ορισμένα ερωτήματα, στη μελέτη των οποίων στόχευσε η παρούσα έρευνα. Συγκεκριμένα, δεν γνωρίζουμε αν τα σημασιολογικά πεδία της ελληνικής γλώσσας συμπίπτουν με αυτά που αναφέρονται για την Αγγλική

γλώσσα. Εδώ θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι τα σημασιολογικά πεδία που αναφέρονται στην έρευνα της Μάνιου-Βακάλη και των συνεργατών της πρώτα επιλέχθηκαν από τις ίδιες τις ερευνήτριες και έπειτα με τη χρήση εικόνων πραγμάτων ελέγχθηκε ερευνητικά αν και σε ποια έκταση τα παιδιά προσχολικής ηλικίας γνώριζαν τα πράγματα που περιείχονταν σε κάθε προεπιλεγμένο σημασιολογικό πεδίο. Αντιθέτως, τέθηκε ως βασική επιδίωξη της παρούσας εργασίας η μελέτη των σημασιολογικών πεδίων που τα ίδια τα παιδιά καθορίζουν δίνοντας τις δικές τους αυθόρμητες απαντήσεις. Επίσης, ενώ γνωρίζουμε ποια περίπου είναι τα σημασιολογικά πεδία στις ηλικίες των 3 έως 6 ετών, δε γνωρίζουμε πώς αυτά εξελίσσονται με την εισαγωγή του παιδιού στην υποχρεωτική εκπαίδευση· αν, με άλλα λόγια, η αλλαγή αφορά κυρίως τον αριθμό των στοιχείων που εντάσσονται σε ένα υπάρχον σημασιολογικό πεδίο ή τον αριθμό των διαφορετικών σημασιολογικών πεδίων. Στην έρευνα εκτός από την ηλικία συμπεριλήφθηκε και ο παράγοντας του φύλου, επειδή στην έρευνα της Μάνιου-Βακάλη και των συνεργατών της αναφέρεται επίδραση του φύλου σε επιμέρους πράγματα, έστω και αν στη σχετική ξενόγλωσση βιβλιογραφία δεν γίνεται ειδική αναφορά σε αυτόν τον παράγοντα.

Οι αρχικές υποθέσεις της έρευνας είχαν ως εξής:

1) Τα σημασιολογικά πεδία θα αφορούν πράγματα από την καθημερινή ζωή των παιδιών. Παιχνί-

δια, ζώα, φύση, ρούχα, σχολικά, εργαλεία, μεταφορικά μέσα, τρόφιμα, κουζινικά θα είναι μερικά από τα σημασιολογικά πεδία που αναμένεται να προτείνουν τα παιδιά. Δε θα διαφέρουν, δηλαδή, από αυτά που αναφέρονται στην ξένη βιβλιογραφία, αφού οι εμπειρίες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών ηλικίας 3 έως 9 ετών μας είναι γνωστά και δεν διαφέρουν σημαντικά από αυτές των παιδιών από άλλες χώρες της Ευρώπης. Άλλωστε, όπως αναφέρεται και στην εισαγωγή, τα σημασιολογικά πεδία είναι κοινά μεταξύ διαφορετικών γλωσσών (Goldfield & Reznick, 1990).

2) Τα σημασιολογικά πεδία των παιδιών ηλικίας 3 έως 9 ετών θα διαφοροποιούνται με την πρόοδο της ηλικίας ως προς τον αριθμό των πραγμάτων που θα περιλαμβάνει το κάθε σημασιολογικό πεδίο, όσο και ως προς το είδος των σημασιολογικών πεδίων. Οι διαφορές αναμένεται να είναι εντονότερες ανάμεσα στις ομάδες των παιδιών 3 έως 5 ετών και αυτές των 7 έως 9 ετών και ο κύριος λόγος αυτής της διαφοροποίησης θα είναι η είσοδος των μεγαλύτερων παιδιών στο χώρο του Δημοτικού σχολείου, με όλες τις επιδράσεις που συνεπάγεται αυτή η ένταξη στην ανάπτυξη του λεξιλογίου.

3) Το φύλο θα επηρεάσει τα σημασιολογικά πεδία, κυρίως των μεγαλύτερων υποκειμένων, επειδή οι εμπειρίες τους σε σχέση με το ρόλο του φύλου είναι περισσότερες. Οι διαφορές μάλλον θα αφο-

ρούν επιμέρους πράγματα μέσα στα ίδια σημασιολογικά πεδία ή ακόμη και ολόκληρα σημασιολογικά πεδία των αγοριών και κοριτσιών που σχετίζονται εντονότερα με τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις των δύο φύλων.

Μέθοδος

Συμμετέχοντες

Στην έρευνα πήραν μέρος 200 υποκείμενα (100 προνήπια και νήπια παιδικών σταθμών και 100 μαθητές Δημοτικού). Το δείγμα χωρίσθηκε σε τέσσερις ηλικιακές ομάδες των 50 ατόμων· τα παιδιά κάθε ομάδας ήταν: 3 ετών (Μ.Ο.=3,2 και εύρος 2,8-3,6), 5 ετών (Μ.Ο.=5,2 και εύρος 4,9-5,7), 7 ετών (Μ.Ο.=7 και εύρος 6,8-7,4) και 9 ετών (Μ.Ο.=9,4 και εύρος 8,8-9,7), και το φύλο αντιπροσωπευόταν εξίσου σε κάθε ομάδα (25 αγόρια και 25 κορίτσια). Όλα τα παιδιά προέρχονταν από οικογένειες μέσου και ανώτερου κοινωνικού-οικονομικού επιπέδου και τα σχολεία που πήραν μέρος στην έρευνα ήταν από την περιοχή της Καλαμαριάς και του Πανοράματος Θεσσαλονίκης.

Διαδικασία

Για τους σκοπούς της έρευνας οι ερευνητές ζητούσαν από τα υποκείμενα να καταγράψουν *δέκα πράγματα* σε ένα φύλλο χαρτί που τους μοιραζόταν. Αυτός ο περιορισμός του αριθμού προέκυψε από τα ευρήματα της πιλοτικής έρευνας που

προηγήθηκε, στην οποία παρατηρήθηκε ότι ορισμένα παιδιά ανέφεραν ελάχιστα πράγματα ενώ άλλα πληθώρα πραγμάτων. Έτσι, ο αριθμός δέκα ήταν περίπου ο μέσος όρος των πραγμάτων που τα απιδιά ανέφεραν αβίαστα Άλλωστε αυτό που ενδιέφερε την έρευνα αυτή είναι το είδος των σημασιολογικών πεδίων και το περιεχόμενό τους και όχι τόσο ο αριθμός των σημασιολογικών πεδίων. Όσον αφορά στην επιλογή της λέξης *πράγματα*, αυτή προτιμήθηκε επειδή σύμφωνα με τη λεξιλογική ανάπτυξη των παιδιών οι περισσότερες λέξεις τους αναφέρονται σε πράγματα, περίπου το 65% (Dromi, 1987. Gentner, 1982), ενώ η ζήτηση άλλων λέξεων που αφορούν για παράδειγμα ιδιότητες δεν ήταν εύκολο λόγω της δυσκολίας κατανόησης και επικοινωνίας με τα μικρότερα παιδιά της έρευνας.

Η γραπτή μορφή εξέτασης ακολουθήθηκε στις ομάδες των μαθητών του Δημοτικού, δηλαδή στους μαθητές της Α' και Γ' τάξης. Πρέπει να διευκρινιστεί ότι τα παιδιά της Α' γνώριζαν γραφή, διότι η έρευνα διεξήχθη το μήνα Μάιο, δεν είχαν περιορισμό χρόνου για να δώσουν τις απαντήσεις τους και γνώριζαν ότι δεν θα υπήρχε κανένας έλεγχος, ορθογραφικός ή καλλιγραφικός. Η εξέταση πραγματοποιήθηκε μέσα στις τάξεις των παιδιών, σε πρωινό ωράριο, κατά τη διάρκεια του τακτικού σχολικού προγράμματος. Όπως αναφέρεται πιο πάνω δεν υπήρχε περιορισμός χρόνου, αλλά οι ερευνητές παρότρυναν τα παιδιά να μη χρονοτριβούν και να μην επιδιώ-

κουν την αντιγραφή από τον διπλανό τους. Ο χρόνος απάντησης κυμάνθηκε μεταξύ 10 και 15 λεπτών.

Η εξέταση των τρίχρονων και πεντάχρονων υποκειμένων ήταν ατομική, σε μια γωνιά του παιδικού σταθμού, όπου υπήρχε η δυνατότητα απομόνωσης από τα υπόλοιπα νήπια, και σε πρωινές ώρες λειτουργίας του σταθμού. Οι δύο ερευνητές, αφού φρόντιζαν ώστε τα νήπια να εξοικειωθούν μαζί τους μέσω της παρουσίας τους στο χώρο του σταθμού και της συμμετοχής τους σε ευχάριστες δραστηριότητες, διάλεγαν από ένα νήπιο ο καθένας για να το εξετάσουν. Το κάθε παιδί, το οποίο στην ηλικία των 3 ή 5 ετών δε γνωρίζει γραφή, απαντούσε προφορικά στην ερώτηση του ερευνητή: «*πες μου διάφορα πράγματα*». Τις δέκα πρώτες απαντήσεις του τις κατέγραφε ο ερευνητής σε ένα φύλλο χαρτί. Αν το νήπιο έδειχνε ότι δεν αντιλαμβάνόταν την ερώτηση, ιδιαίτερα τα μικρά παιδιά των 3 ετών, τότε ο ερευνητής του έδινε παραδείγματα, για να το διευκολύνει. Τα παραδείγματα αυτά, όταν αναφέρονταν από το παιδί, δεν καταγράφονταν στο φύλλο των απαντήσεων. Η διάρκεια της εξέτασης των παιδιών του παιδικού σταθμού ήταν από 10 ως 30 λεπτά, ανάλογα με τη δυνατότητα εξοικείωσης τους με έναν ξένο (στην παρούσα περίπτωση με τον ερευνητή).

Αποτελέσματα - Συζήτηση

Οι απαντήσεις των υποκειμένων ήταν ποικίλες. Ως πράγματα θεωρή-

θηκαν το αυτοκίνητο, η τσάντα, το τραπέζι αλλά και η γάτα, η καρδιά και το δάσος (βλ. Πίνακα 1). Τα περισσότερα παιδιά ανέφεραν πολύ συγκεκριμένα πράγματα, τα οποία χρησιμοποιούμε ή συναντούμε στην καθημερινή μας ζωή, όπως το κρεβάτι, η καρέκλα, η τηλεόραση, το αυτοκίνητο, ενώ ελάχιστα και μόνο τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά προτίμησαν αφηρημένες έννοιες, όπως τη χαρά, θεωρώντας ως πράγμα και τις αφηρημένες έννοιες. Ο συνολικός αριθμός των πραγμάτων ανήλθε στα 80 και οι εκατοστιαίες αναλογίες των απαντήσεων που συγκέντρωσε το κάθε αντικείμενο κυμάνθηκαν από 0.5 (το κλειδί) ως 46 (το τραπέζι).

Το καθένα από τα 80 πράγματα που αναφέρθηκαν στην έρευνα μελετήθηκε ως προς δύο παράγοντες: την ηλικία και το φύλο. Η χρήση του τεστ χ^2 αποκάλυψε στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των συχνοτήτων των απαντήσεων σε αρκετά πράγματα αναφορικά με την ηλικία και σε λιγότερα πράγματα αναφορικά με το φύλο (βλ. Πίνακα 2). Συγκεκριμένα, στατιστικά σημαντικές διαφορές σημειώθηκαν σε πράγματα που σχετίζονταν με το σχολείο και το παιχνίδι, όπως κούκλος και αρκουδάκι. Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας ανέφεραν συχνότερα τα πράγματα αυτά απ' ό,τι οι μαθητές του Δημοτικού σχολείου. Αντίθετα, οι απαντήσεις των 7χρονων και 9χρονων μαθητών διέφεραν από των μικρότερων υποκειμένων όσον αφορά πράγματα μεγάλου μεγέθους, όπως αυτοκίνητο, κρεβάτι,

Πίνακας 1

Αριθμός απαντήσεων και (εκατοστιαίες αναλογίες) των πραγμάτων κατά φθίνουσα σειρά σε σχέση με την ηλικία και το φύλο

	Ηλικία				Φύλο		Ολικό
	3 ετών	5 ετών	7 ετών	9 ετών	Αγόρι	Κορίτσι	
Τραπέζι	12 (24)	17 (34)	29 (58)	34 (68)	38	54	92 (46)
Καρέκλα	11 (22)	23 (46)	23 (46)	22 (44)	37	42	79 (36,5)
Αυτοκίνητο	10 (20)	6 (12)	22 (44)	22 (44)	36	24	60 (30)
Κρεβάτι	7 (14)	3 (6)	27 (54)	15 (30)	21	31	52 (26)
Σύνθετο	6 (12)	13 (26)	20 (40)	13 (26)	2	28	52 (26)
Κούκλος/α	16 (32)	10 (20)	11 (22)	3 (6)	18	22	40 (20)
Τηλεόραση	3 (6)	4 (8)	14 (28)	19 (36)	24	16	40 (20)
Πιάτο	4 (8)	6 (12)	9 (18)	18 (36)	12	25	37 (18,5)
Ηλεκτρική κουζίνα	9 (18)	5 (10)	5 (10)	16 (32)	18	17	35 (17,5)
Ποτήρι	8 (16)	6 (12)	13 (26)	9 (18)	17	19	36 (18)
Αρκούδα	10 (20)	6 (12)	12 (24)	2 (4)	14	16	30 (15)
Αρκουδάκι (παιχνίδι)	10 (20)	6 (12)	12 (24)	2 (4)	14	16	30 (15)
Βιβλίο	14 (28)	14 (28)	-	-	15	13	28 (14)
Λουλούδι	11 (22)	10 (20)	4 (8)	3 (6)	8	20	28 (14)
Κουτάλι	3 (6)	2(4)	14 (28)	8 (16)	11	16	27 (13,5)
Γραφείο	5 (10)	-	16 (32)	6 (12)	13	14	27 (13,5)
Ευλάκια	3 (6)	2 (4)	14 (28)	8 (16)	11	16	27 (13,5)

Κασετόφωνο	10 (20)	10 (20)	-	6 (12)	16	10	26 (13)
Τσάντα	7 (14)	11 (22)	2 (4)	5 (10)	15	10	25 (12,5)
Ψυγείο	-	-	16 (32)	9 (18)	10	15	25 (12,5)
Ρούχα	11 (22)	12 (24)	-	-	12	12	24 (12)
Λιοντάρι	11 (22)	11 (22)	-	-	12	10	22 (11)
Ρολόι	8 (16)	5 (10)	4 (8)	5 (10)	15	7	22 (11)
Σπίτι (20)	10	12 (24)	-	-	14	8	22 (11)
Μολύβι	9 (18)	12 (24)	-	-	14	7	21 (10,5)
Πιρούνι	1 (2)	1 (2)	11 (21)	8 (16)	6	15	21 (10,5)
Καναπές	2 (4)	2 (4)	6 (12)	10 (20)	9	11	20 (10)
Χαρτί (22)	11	9 (18)	-	-	12	18	20 (10)
Μπάνιο	1 (2)	3 (6)	4 (8)	11 (22)	8	11	19 (9,5)
Παπούτσια	6 (12)	5 (10)	3 (6)	5 (10)	5	14	19 (9,5)
Μαρκαδόρο	7 (14)	11 (22)	-	-	9	9	18 (9)
Μαχαίρι	-	1 (2)	13 (26)	4 (8)	10	8	18 (9)
Βάζο	3 (6)	-	-	14 (28)	7	10	17 (8,5)
Καλάθι	1 (2)	2 (4)	8 (16)	6 (12)	8	9	17 (8,5)
Πόρτα	6 (12)	2 (4)	2 (4)	7 (14)	11	6	17 (8,5)
Χαρά	10 (20)	7 (14)	-	-	8	9	17 (8,5)
Καρδιά	9 (18)	7 (14)	-	-	6	10	16 (8)
Πλυντήριο ρούχων	-	1 (2)	7 (14)	8 (16)	9	7	16 (8)
Κατσαρόλα	4 (8)	2 (4)	3 (6)	6 (12)	6	9	15 (7,5)
Μπάλα	3 (6)	4 (8)	3 (6)	5 (10)	10	5	15 (7,5)
Δάσος	8 (16)	6 (12)	-	-	4	10	14 (7)
Τηλέφωνο	-	1 (2)	9 (18)	4 (8)	8	6	14 (7)
Σκουπίδοτε- νεκές	5 (10)	-	5 (10)	3 (6)	8	5	13 (6,5)

Παράθυρο	1 (2)	3 (6)	5 (10)	4 (8)	7	6	13 (6,5)
Κομοδίνο	-	-	10 (20)	2 (4)	3	9	12 (6)
Μηχανάκι	1 (2)	2 (4)	6 (12)	3 (6)	5	7	12 (6)
Φαγητό	7 (14)	5 (10)	-	-	8	4	12 (6)
Μπιμπελό	3 (6)	1 (2)	5 (10)	3 (6)	5	7	12 (6)
Αεροπλάνο	2 (4)	2 (4)	1 (2)	6 (12)	3	8	11 (5,5)
Πόκεμον	1 (2)	1 (2)	8 (16)	1 (2)	8	3	11 (5,5)
Φωτιστικό	5 (10)	2 (4)	1 (2)	3 (6)	7	4	11 (5,5)
Χρυσή	3 (6)	4 (8)	2 (4)	2 (4)	-	11	11 (5,5)
αλυσίδα							
Σαπούνι	1 (2)	1 (2)	3 (6)	5 (10)	3	7	10 (5)
Ζωγραφιά	1 (2)	9 (18)	-	-	3	7	10 (5)
Πρίζα	10	-	-	-	7	3	10 (5)
	(20)						
Τουβλάκια	4 (8)	6 (12)	-	-	2	8	10 (5)
Φωτογραφική μηχανή	1 (2)	-	-	9 (18)	5	5	10 (5)
Ψαλίδι	5 (10)	5 (10)	-	-	6	4	10 (5)
Τρένο	1 (2)	-	-	8 (16)	3	6	9 (4,5)
Ήλιος	4 (8)	4 (8)	-	-	3	5	8 (4)
Ηλεκτρονικός υπολογ.	-	1 (2)	3 (6)	4 (8)	7	1	8 (4)
Γλάστρα	1 (2)	1 (2)	-	6 (12)	2	6	8 (4)
Πλοίο	4 (8)	2 (4)	-	2 (4)	5	3	8 (4)
Κινητό τηλέφωνο	-	1 (2)	1 (2)	5 (10)	4	3	7 (3,5)
Κουρτίνα	1 (2)	3 (6)	1 (2)	2 (4)	3	4	7 (3,5)
Κουτί	1 (2)	6 (12)	-	-	5	2	7 (3,5)
Μαγαζί	2 (4)	5 (10)	-	-	4	3	7 (3,5)
Μπαλόνι	2 (4)	5 (10)	-	-	3	4	7 (3,5)
Ποδήλατο	4 (8)	-	3 (6)	-	3	4	7 (3,5)
Σκούπα	2 (4)	-	2 (4)	3 (6)	4	3	7 (3,5)
Σκύλος	3 (6)	4 (8)	-	-	2	5	7 (3,5)

Κάδρο	2 (4)	-	3 (6)	1 (2)	3	3	6 (3)
Σχολικός πί- νακας	-	6 (12)	-	-	5	1	6 (3)
Γάτα	3 (6)	2 (4)	-	-	2	3	5 (2,5)
Καροτσάκι- παιχνίδι	1 (2)	4 (8)	-	-	-	5	5 (10)
Σαμπουάν	4 (8)	1 (2)	-	-	3	2	5 (2,5)
Καραμέλες	2 (4)	2 (4)	-	-	3	1	4 (2)
Κερί	-	-	2 (4)	2 (4)	3	1	4 (2)
Παζλ	-	3 (6)	-	-	3	-	3 (1,5)
Κλειδί	-	-	1 (2)	-	1	-	1 (0,5)

Σημείωση: * Οι εκατοστιαίες αναλογίες δεν αναφέρονται στο φύλο, διότι συμπίπτουν με τον αριθμό απαντήσεων.

τηλεόραση. Επίσης, υπήρξαν πράγματα που τα ανέφεραν μόνο τα μικρά παιδιά, όπως ζωγραφιά, μαρκάδωροι, ρούχα, σπίτι, φαγητό, δάσος, λιοντάρι, κ.ά. και άλλα που τα ανέφεραν μόνο τα μεγαλύτερα, όπως ψυγείο, κομοδίνο, κερί.

Σχετικά με τον παράγοντα του φύλου, στατιστικά σημαντικές διαφορές προέκυψαν σε πράγματα που σχετίζονται με την κουζίνα και συγκεκριμένα στο τραπέζι, το πιρούνι και το πιάτο. Τα κορίτσια ανέφεραν περισσότερες φορές τα πράγματα αυτά απ' ό,τι τα αγόρια, ίσως επειδή ασχολούνται μαζί τους πιο συχνά είτε με τη μορφή παιχνιδιού (κουζινικά) είτε βοηθώντας τη μητέρα στο στρώσιμο του τραπεζιού ή στην προετοιμασία του φαγητού. Διαφορές φύλου σημειώθηκαν επίσης στα παπούτσια και τη χρυσή αλυσίδα, την οποία ανέφεραν μόνο τα κορίτσια. Τα κορίτσια, ίσως λόγω του μεγαλύ-

τερου ενδιαφέροντος για την ωραία εμφάνιση, ανέφεραν συχνότερα αυτά τα δύο πράγματα απ' ό,τι τα συνομήλικά τους αγόρια. Το λουλούδι ήταν ένα ακόμη αντικείμενο στο οποίο διαπιστώθηκαν διαφορές φύλου. Τα κορίτσια και πάλι το ανέφεραν περισσότερες φορές από τα αγόρια, ίσως γιατί είναι πιο ευαίσθητα σε ό,τι αφορά την ομορφιά, όχι μόνο του εαυτού τους αλλά και του περιβάλλοντός τους. Στο μόνο αντικείμενο όπου υπερτερούσαν τα αγόρια ήταν ο ηλεκτρονικός υπολογιστής. Το ενδιαφέρον τους για μηχανές και σύγχρονη τεχνολογία ίσως οδήγησε σε αυτό το αποτέλεσμα. Θα λέγαμε, λοιπόν, ότι διαφορές φύλου σημειώθηκαν κυρίως σε πράγματα που έχουν σχέση με τα στερεότυπα του ρόλου των δύο φύλων.

Με βάση τη σχετική βιβλιογραφία (Clark, 1993) έγινε η ομαδοποίηση των πραγμάτων κατά σημασιο-

Πίνακας 2

Στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ του αριθμού των απαντήσεων με βάση το τεστ χ^2 σε σχέση με την ηλικία και το φύλο

	Ηλικία	Φύλο
	χ^2 (3)	χ^2 (1)
Τραπέζι	25,28, p=.000	5,15, p=.023
Καρέκλα	8,59, p=.035	
Αυτοκίνητο	19,42, p=.000	
Κρεβάτι	34,92, p=.000	
Σύνθετο	10,18, p=.017	
Κούκλος/α	10,12, p=.016	
Τηλεόραση	22,75, p=.000	
Πιάτο	15,22, p=.001	5,60, p=.017
Ηλεκτρική κουζίνα	11,18, p=.010	
Αρκούδα	8,30, p=.036	
Αρκουδάκι (παιχνίδι)	12,93, p=.006	
Λουλούδι	8,30, p=.040	5,98, p=.014
Κουτάλι	14,54, p=.001	
Γραφείο	13,70, p=.000*	
Πιρούνι	16,33, p=.000	4,30, p=.037
Καναπές	9,77, p=.020	
Μπάνιο	13,20, p=.004	
Παπούτσια		4,71, p=.031
Μαχαίρι	14,57, p=.000*	
Βάζο	9,05, p=.000**	
Καλάθι	8,42, p=.038	
Πλυντήριο ρούχων	6,01, p=.04*	
Τηλέφωνο	7,72, p=.02*	
Κομοδίνο	7,11, p=.007**	
Πόκεμον	14,14, p=.002	
Ζωγραφιά	7,11, p=.007**	
Φωτογραφική μηχανή	7,11, p=.007**	
Ψαλίδι	8,01, p=.006**	
Ηλεκτρονικός υπολογιστ.		4.68, p=.030

Σημείωση: * = σύγκριση μεταξύ τριών ηλικιακών ομάδων, $\chi^2(2)$

** = σύγκριση μεταξύ δύο ηλικιακών ομάδων, $\chi^2(1)$

λογικά πεδία. Συγκεκριμένα, οι απαντήσεις των υποκειμένων διαμόρφωσαν δεκαπέντε σημασιολογικά πεδία, όπου το καθένα περιλάμβανε από 2 ως 8 διαφορετικά πράγματα. Τα πεδία αυτά, με βάση τα ποσοστά απαντήσεων που συγκέντρωσε το καθένα κατά φθίνουσα σειρά, ήταν τα εξής (βλ. Πίνακα 3):

1. *Έπιπλα*: τραπέζι, καρέκλα, κρεβάτι, σύνθετο, καναπές, κομοδίνο.
2. *Παιχνίδια*: κούκλος/α, αρκουδάκι, μπάλα, μπαλόνι, καρτσάκι, πόκεμον, παζλ, τουβλάκια.
3. *Ηλεκτρικά είδη - Μηχανές*: ηλεκτρική κουζίνα, τηλεόραση, πλυντήριο ρούχων, ψυγείο, ηλεκτρονικός υπολογιστής, κασετόφωνο, φωτογραφική μηχανή.
4. *Κτίσματα-Μέρη σπιτιού*: σπίτι, μπάνιο, γραφείο, πόρτα, παράθυρο, μαγαζί.
5. *Κουζινικά*: πιάτο, ποτήρι, κατσαρόλα, κουτάλι, μαχαίρι, πιρούνι.
6. *Πράγματα σπιτιού*: ρολόι, καλάθι, κουτί, σκουπά, σκουπιδοτενεκές, φωτιστικό, πρίζα.
7. *Μεταφορικά μέσα*: αυτοκίνητο, μηχανάκι, ποδήλατο, πλοίο, τρένο, αεροπλάνο.
8. *Σχολικά είδη*: βιβλίο, «ξυλάκια», ζωγραφιά, ψαλίδι, σχολικός πίνακας, μολύβι, μαρκαδόροι, χαρτί.
9. *Ρούχα-Υποδήματα*: τοάντα, ρούχα, χρυσή αλυσίδα, παπούτσια.
10. *Είδη διακόσμησης*: βάζο, γλάστρα, κεριά, μπιμπελό, κουρτίνα, κάδρο.
11. *Ζώα*: αρκούδα, λιοντάρι, σκύλος, γάτα.
12. *Είδη καθημερινής χρήσης*: τηλέ-

φωνο, σαμπουάν, κινητό τηλέφωνο, σαπούνι, κλειδί.

13. *Διάφορα*: χαρά, καρδιά, ήλιος.

14. *Φύση*: λουλούδι, δάσος.

15. *Τρόφιμα*: φαγητό, καραμέλες

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι στο πρώτο σημασιολογικό πεδίο το τραπέζι και η καρέκλα ήταν τα έπιπλα που συγκέντρωσαν το μεγαλύτερο αριθμό απαντήσεων. Η συχνότερη αναφορά αυτών των επίπλων σχετίζεται με την καθημερινή επαφή των παιδιών με αυτά. Στα παιχνίδια ο κούκλος «Action-man» και η κούκλα «Barbie» ήταν τα πιο αγαπημένα των μικρών παιδιών. Από τα ηλεκτρικά είδη δημοφιλέστερη προέκυψε η ηλεκτρική κουζίνα, ίσως επειδή έχει άμεση σχέση με το φαγητό ως ανάγκη και απόλαυση του ανθρώπου, και η τηλεόραση που φροντίζει για την ψυχαγωγία. Στο τέταρτο σημασιολογικό πεδίο το σπίτι συγκέντρωσε το μεγαλύτερο αριθμό απαντήσεων, ίσως επειδή είναι ο χώρος όπου τα παιδιά αισθάνονται περισσότερο ασφαλή απ' οπουδήποτε αλλού. Στα κουζινικά το πιάτο και το ποτήρι ήταν οι δημοφιλέστερες απαντήσεις, αφού άλλοι τι λένε γι' αυτά.

Από τα πράγματα του σπιτιού το ρολόι αναφέρθηκε συχνότερα, ίσως επειδή ρυθμίζει τις καθημερινές δραστηριότητες στο σπίτι. Το αυτοκίνητο και το μηχανάκι ήταν τα μεταφορικά μέσα που συγκέντρωσαν το μεγαλύτερο αριθμό απαντήσεων, ίσως γιατί χρησιμοποιούνται καθημερινά από τους γονείς για τις μετακινήσεις των παιδιών τους. Στο σημασιολογικό πεδίο των σχολικών ει-

Πίνακας 3

Αριθμός απαντήσεων και (εκατοστιαίες αναλογίες) κατά σημασιολογικό πεδίο σε σχέση με την ηλικία και το φύλο

	Ηλικία				Φύλο*		Ολικό
	3 ετών	5 ετών	7 ετών	9 ετών	Αγόρι	Κορίτσι	
Έπιπλα (6)**	21 (42)	34 (74)	42 (84)	44 (88)	68	73	141 (70,5)
Παιχνίδια (8)	28 (56)	28 (56)	31 (62)	10 (20)	50	47	97 (48,5)
Ηλεκτρικά εί- δη-μηχανές (7)	20 (40)	16 (32)	26 (52)	33 (66)	50	45	95 (47,5)
Κτίσματα-μέ- ρη σπιτιού (6)	22 (44)	21 (42)	21 (42)	24 (48)	50	38	88 (44)
Κουζινικά (6)	14 (28)	10 (20)	31 (62)	29 (58)	38	46	84 (42)
Πράγματα σπιτιού (7)	25 (50)	14 (28)	20 (40)	16 (32)	43	32	75 (37,5)
Μεταφορικά μέσα (6)	15 (30)	9 (18)	24 (48)	26 (52)	41	33	74 (37)
Σχολικά (8)	30 (60)	35 (70)	-	-	35	30	65 (32,5)
Ρούχα-Υπο- δήματα (4)	22 (44)	24 (48)	6 (12)	12 (24)	28	36	64 (32)
Είδη διακό- σμησης (6)	12 (24)	8 (16)	9 (18)	22 (44)	22	29	51 (25,5)
Ζώα (4)	22 (44)	20 (40)	-	-	18	24	42 (21)
Είδη καθημερι- νής χρήσης (5)	7 (14)	3 (6)	14 (24)	15 (30)	19	20	39 (19)
Διάφορα (3)	22 (44)	16 (32)	-	-	17	21	38 (19)

Φύση (2)	13 (26)	12 (24)	4 (8)	3 (6)	11	21	32 (16)
Τρόφιμα (2)	8 (16)	8 (16)	-	-	10	6	16 (8)

Σημείωση: * οι εκατοστιαίες αναλογίες δεν αναφέρονται στο φύλο, διότι συμπίπτουν με τον αριθμό των απαντήσεων.

** ο αριθμός στην παρένθεση υποδηλώνει τον αριθμό των πραγμάτων που συμπεριλαμβάνονται σε αυτό το σημασιολογικό πεδίο. Το ίδιο υποδηλώνει ο κάθε αριθμός σε παρένθεση δίπλα στα επόμενα δεκατέσσερα σημασιολογικά πεδία.

δών την πρωτιά κατέλαβε το βιβλίο και ακολούθησαν τα ξυλάκια. Θα πρέπει εδώ να διευκρινιστεί ότι σχολικά είδη αναφέρθηκαν μόνο από τα νήπια και προνήπια και επομένως το βιβλίο ίσως να αφορά το παραμύθι ενώ τα ξυλάκια είναι πράγματα με τα οποία απασχολούνται συχνά στο Νηπιαγωγείο, μαθαίνοντας στοιχειώδεις μαθηματικές έννοιες. Όσον αφορά το ένατο κατά σειρά σημασιολογικό πεδίο η τσάντα ήταν η πιο δημοφιλής απάντηση, πιθανόν αναφερόμενα στη σχολική τσάντα που καθημερινά κρεμάνε στον ώμο τους.

Στα είδη διακόσμησης το βάζο συγκέντρωσε το μεγαλύτερο αριθμό απαντήσεων, αφού είναι ένα αντικείμενο που δε λείπει από κανένα σπιτικό. Η αρκούδα ήταν το πιο γνωστό ζώο στα μικρά παιδιά, κατ' αναλογία με το αρκουδάκι που τα περισσότερα έχουν στο κρεβάτι τους. Από τα είδη καθημερινής χρήσης το τηλέφωνο αναφέρθηκε συχνότερα, επειδή αυτό χρησιμοποιούν στις καθημερινές επαφές με τους φίλους και συγγενείς. Στα «διάφορα» η χαρά, που ίσως σχετίζεται

με το παιχνίδι στο νηπιαγωγείο, ήταν αυτό που δήλωσαν συχνότερα τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Το λουλούδι ήταν το φυτό που συγκέντρωσε το μεγαλύτερο αριθμό απαντήσεων, αφού τα παιδιά το συναντούν πολύ συχνά γύρω τους, στο πάρκο, το μπαλκόνι, το σχολείο και αλλού. Στο τελευταίο σημασιολογικό πεδίο το φαγητό, χωρίς να διευκρινίζεται ποιο ήταν αυτό, αποτέλεσε τη δημοφιλέστερη απάντηση των παιδιών, συγκεντρώνοντας ωστόσο μικρό αριθμό απαντήσεων.

Από επισκόπηση των επιμέρους πραγμάτων που ανέφεραν τα υποκείμενα στα διάφορα σημασιολογικά πεδία προκύπτει ότι το ενδιαφέρον και η καθημερινή επαφή ή ενασχόληση μαζί τους καθορίζει και τη συχνότητα αναφοράς τους από παιδιά ηλικίας 3 έως 9 χρόνων. Τα σημασιολογικά πεδία που διαμορφώθηκαν με βάση τις απαντήσεις των υποκειμένων συμφώνησαν τόσο με αυτά που αναφέρονται σε έρευνες της αγγλικής γλώσσας, όσο και με αυτά που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα της Μάνιου-Βακάλη και των συνεργατών της. Γνωρίζοντας, λοιπόν, τα ενδιαφέρο-

να και τις ασχολίες των παιδιών μπορούμε να καθορίσουμε και τα σημασιολογικά πεδία τους, τα οποία δεν διαφέρουν από αυτά άλλων γλωσσών (βλ. και Clark, 1993, σ. 29).

Τα σημασιολογικά πεδία των υποκειμένων υποβλήθηκαν σε στατιστική επεξεργασία και συγκεκριμένα σε μια σειρά από αναλύσεις διακύμανσης με ανεξάρτητες μεταβλητές την ηλικία (4) και το φύλο (2) και εξαρτημένη μεταβλητή τον αριθμό των απαντήσεων που συγκέντρωσε το κάθε σημασιολογικό πεδίο. Σε σχέση με τον παράγοντα της ηλικίας, με βάση το τεστ πολλαπλών συγκρίσεων του Sheffe, προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στα πιο κάτω σημασιολογικά πεδία: α) *Έπιπλα*, $F(3,192)=12,30$, $p=.000$, με τα 3χρονα να έχουν αναφέρει τα λιγότερα έπιπλα από τα υπόλοιπα υποκείμενα του δείγματος· β) *Παιχνίδια*, $F(3,192)=8,00$, $p=.000$, όπου τα μεγαλύτερα σε ηλικία υποκείμενα της έρευνας σημείωσαν μικρότερο αριθμό παιχνιδιών από τα παιδιά των τριών υπολοίπων ηλικιακών ομάδων· γ) *Ηλεκτρικά είδη-Μηχανές*, $F(3,192)=4,57$, $p=.004$, με διαφορές ανάμεσα στα 5χρονα παιδιά και τα 9χρονα του δείγματος (περισσότερα πράγματα ανέφεραν οι μεγαλύτεροι μαθητές)· δ) *Κουζινικά*, $F(3,192)=10,33$, $p=.000$, όπου τα υποκείμενα των δύο τάξεων του Δημοτικού ανέφεραν περισσότερα πράγματα αυτού του σημασιολογικού πεδίου απ' ό,τι τα προνήπια και νήπια· ε) *Μεταφορικά μέσα*, $F(3,192)=5,79$, $p=.001$, με τα 5χρονα υποκείμενα να έχουν αναφέρει μικρότερο αριθμό μεταφορι-

κών μέσων απ' ό,τι τα παιδιά του Δημοτικού σχολείου· στ) *Ρούχα-Υποδήματα*, $F(3,192)=7,20$, $p=.000$, όπου τα 3χρονα και τα 5χρονα υποκείμενα συγκέντρωσαν μεγαλύτερο αριθμό πραγμάτων σε αυτό το σημασιολογικό πεδίο σε σχέση με τα 7χρονα παιδιά του δείγματος· ζ) *Είδη διακόσμησης*, $F(3,192)=4,47$, $p=.005$, με τα νήπια και 7χρονα παιδιά να έχουν αναφέρει λιγότερα πράγματα από αυτό το πεδίο απ' ό,τι τα 9χρονα· η) *Είδη καθημερινής χρήσης*, $F(3,192)=4,40$, $p=.005$, όπου τα 5χρονα παιδιά σημείωσαν μικρότερο αριθμό πραγμάτων σε σχέση με τα παιδιά του Δημοτικού και θ) *Φύση*, $F(3,192)=4,38$, $p=.005$, με τα προνήπια και νήπια του δείγματος να έχουν αναφέρει περισσότερες φορές τα λουλούδια και το δάσος απ' ό,τι οι μεγαλύτεροι μαθητές.

Στα υπόλοιπα σημασιολογικά πεδία δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές σε σχέση με τον παράγοντα της ηλικίας. Πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι στα σχολικά, τα ζώα, τα τρόφιμα και τα διάφορα τα 7χρονα και 9χρονα υποκείμενα δεν ανέφεραν κανένα αντικείμενο. Τα τέσσερα αυτά σημασιολογικά πεδία προέκυψαν μόνο από τις απαντήσεις των προνήπιων και νήπιων του δείγματος, οι οποίες μάλιστα δεν παρουσίασαν καμιά στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ τους, σύμφωνα με το t-τεστ ανεξαρτήτων ζευγών. Τέλος, η κύρια επίδραση του φύλου δεν ήταν στατιστικά σημαντική σε κανένα σημασιολογικό πεδίο ούτε και η αλληλεπίδρασή της με τον παράγοντα της ηλικίας.

Από την όλη στατιστική ανάλυση των σημασιολογικών πεδίων που ανέφεραν τα υποκείμενα της έρευνας διαπιστώνεται ότι τα σημασιολογικά πεδία διαφοροποιούνται με βάση την ηλικία των παιδιών και δεν επηρεάζονται από το φύλο. Οι αλλαγές των σημασιολογικών πεδίων είναι εντονότερες κατά το πέρασμα του παιδιού από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει την αρχική μας υπόθεση, ότι δηλαδή τα σημασιολογικά πεδία διαφέρουν ανάμεσα στις δύο ηλικιακές ομάδες: αυτής των 3-5 ετών και αυτής των 7-9 ετών. Στη διαφορά των σημασιολογικών πεδίων μεταξύ των πιο πάνω ηλικιακών ομάδων σημαντικό ρόλο μάλλον παίζει η είσοδος των παιδιών στο σχολείο και η εκμάθηση της ανάγνωσης. Διαβάζοντας βιβλία, ακούγοντας το περιεχόμενο νέων μαθημάτων από το δάσκαλο και συζητώντας για αυτό με τους συμμαθητές τους εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους και το διαφοροποιούν.

Μερικά από τα σημασιολογικά πεδία ανήκουν αποκλειστικά στην ομάδα των μικρότερων σε ηλικία παιδιών, όπως τα σχολικά, τα τρόφιμα και τα ζώα. Πιθανά αυτή η διαμόρφωση των σημασιολογικών πεδίων να οφείλεται στην καθημερινή επαφή των παιδιών με συγκεκριμένα αντικείμενα στο νηπιαγωγείο, όπως το κασετόφωνο, στην ακρόαση παραμυθιών με ήρωες τα ζώα, κ.ά. Έτσι, λοιπόν, μπορεί να δικαιολογείται η αναφορά αντικειμένων που ανήκουν σε ετερόκλητα σημασιολογικά πεδία μέσα στις

πρώτες δέκα επιλογές των νηπίων (Πίνακας 1). Ωστόσο, τα περισσότερα σημασιολογικά πεδία αναφέρονται από τα παιδιά και των δύο ομάδων. Αυτό που αλλάζει με την πρόοδο της ηλικίας είναι ο αριθμός των σημασιολογικών πεδίων, ο οποίος ελαττώνεται, και ο αριθμός των πραγμάτων που εμπίπτουν στα εναπομείναντα σημασιολογικά πεδία, ο οποίος αυξάνεται. Τα πράγματα που προστίθενται αφορούν κυρίως την καθημερινή ζωή των μεγαλύτερων παιδιών στο χώρο του σπιτιού.

Αν και η αρχική υπόθεση προέβλεπε ότι τα σημασιολογικά πεδία θα διαφοροποιούνταν σε είδος, τα αποτελέσματα δεν την επιβεβαίωσαν. Γι' αυτό ίσως ευθύνεται ο περιορισμένος αριθμός των 10 πραγμάτων που μπορούσαν τα υποκείμενα να αναφέρουν. Αν οι μαθητές του Δημοτικού δεν είχαν αυτόν τον περιορισμό, τότε ίσως να ανέφεραν περισσότερα και διαφορετικά πράγματα, καθορίζοντας έτσι και νέα σημασιολογικά πεδία. Παρά τον πιο πάνω περιορισμό, στην παρούσα έρευνα εντοπίστηκαν διαφορές σε σχέση με τον παράγοντα της ηλικίας. Τέσσερα σημασιολογικά πεδία, *τα σχολικά, τα ζώα, τα τρόφιμα και τα «διάφορα»*, δεν αναφέρθηκαν από τους μαθητές του Δημοτικού σχολείου, γεγονός που επιβεβαιώνει την άποψη ότι τα σημασιολογικά πεδία διαφέρουν με την πρόοδο της ηλικίας, έστω και χωρίς αύξηση του αριθμού τους λόγω του πιο πάνω περιορισμού. Θα λέγαμε, λοιπόν, ότι το ενδιαφέρον των μεγαλύτερων παιδιών στρέφεται σε άλλα είδη

πραγμάτων πέρα από τα μολύβια, τις καρτέλες και τα ζωάκια. Τα δεδομένα της παρούσας έρευνας δείχνουν τη σταδιακή στροφή του ενδιαφέροντος των παιδιών από τα παιχνίδια, τα ρούχα και τη φύση προς τα έπιπλα, τα κουζινικά, τα ηλεκτρικά είδη, τα μεταφορικά μέσα, τα είδη καθημερινής χρήσης και τα είδη διακόσμησης. Η ανάπτυξη των σημασιολογικών πεδίων και το περιεχόμενο του καθενός απ' αυτά ίσως να καθορίζεται όχι μόνο από τα ενδιαφέροντα των παιδιών αλλά και από τη γνωστική τους ανάπτυξη, δηλαδή τη μετάβαση από το προλογικό στάδιο στο στάδιο της συγκεκριμένης λογικής σκέψης κατά την πιαζετιανή ορολογία.

Αγόρια και κορίτσια αναφέρουν τα ίδια σημασιολογικά πεδία, με μικρές διαφορές σε πολύ συγκεκριμένα πράγματα που σχετίζονται με τα στερεότυπα του ρόλου των δύο φύλων. Επομένως, τα σημασιολογικά πεδία έχουν κοινά χαρακτηριστικά και κοινή εξέλιξη ανάμεσα στα δύο φύλα, γεγονός που επιβεβαιώνει την τρίτη υπόθεση της έρευνας.

Η γνώση των σημασιολογικών πεδίων των παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας είναι σημαντικές για το χώρο της εκπαίδευσης. Η χρήση λέξεων στα σχολικά κείμενα που εντάσσονται στα σημασιολογικά πεδία των παιδιών θα συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση των κειμένων από τα παιδιά, στη βελτίωση της αναγνωστικής τους ικανότητας, στην ευκολότερη επέκταση και εφαρμογή της λεξιλογικής γνώσης τους σε νέες καταστά-

σεις, και στην ενίσχυση του κινήτρου τους για σχολική επίτευξη.

Όλα τα παραπάνω ευρήματα, ωστόσο, πρέπει να ερευνηθούν περαιτέρω για να εξακριβωθεί η ισχύς τους αλλά και για να έχουμε μια πληρέστερη εικόνα της εξέλιξης των σημασιολογικών πεδίων σε μεγαλύτερο φάσμα ηλικιών. Ξεκινώντας από την ηλικία εμφάνισης των πρώτων λέξεων ως την τρίτη ηλικία, θα έχουμε τη δυνατότητα να μελετήσουμε τις τυχόν διαφοροποιήσεις των σημασιολογικών πεδίων με βάση τα ενδιαφέροντα, τις εμπειρίες και τις νοητικές ικανότητες της κάθε ηλικίας, γνωρίζοντας έτσι την πορεία που διαγράφει η ανάπτυξη και η διαφοροποίηση του λεξιλογίου σε όλο το φάσμα της ζωής του ανθρώπου.

Βιβλιογραφία

- Beck, I., Perfetti, C., & McKeown, M. (1982). The effects of long-term vocabulary instruction on lexical access and reading comprehension. *Journal of Educational Psychology*, 74, 506-521.
- Carey, S. (1978). The child as word learner. In M. Halle, J. Bresnam, and G.A. Miller (eds) *Linguistic theory and psychological reality*. Cambridge, MA: MIT Press, pp. 264-293.
- Clark, E.V. (1993). *The lexicon in acquisition*. Gr. Britain: Cambridge University Press.
- Dromi, E. (1987). *Early lexical development*. Gr. Britain: Cambridge University Press.

- Dromi, E., & Fishelzon, G.L. (1986). Similarity, specificity and contrast; a study of early semantic categories. *Papers and reports on child language development*, 25, 25-32.
- Ευθυμίου, Α. (1996). Απόκτηση της σημασίας των λέξεων στην παιδική γλώσσα. Ο ρόλος της λογικής συνοχής και των δομικών στοιχείων. *Ψυχολογία*, 3(2), 33-45.
- Gentner, D. (1982). Why nouns are learned before verbs? Linguistics relativity versus natural partitioning. In A.S. Kuczaj (ed), *Language Development, vol 2: Language, Culture and Cognition*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 301-334.
- Gershkoff-Stowe, L. (2002). Object naming, vocabulary growth, and the development of word retrieval abilities. *Journal of Memory and Language*, 46, 665-687.
- Goldfield, B.A., & Reznick, J.S.E. (1990). Early acquisition: Rate, content and the vocabulary spurt. *Journal of Child Psychology*, 17, 171-183.
- Jenkins, J., & Dixon, R. (1983). Vocabulary learning. *Contemporary Educational Psychology*, 8, 237-260.
- Landau, B., Smith, L., & Jones, S. (1997). Object shape, Object function, and Object name. *Journal of Memory and Language*, 38, 1-27.
- Lloyd, P. (1998). Γνωστική και Γλωσσική ανάπτυξη (επιμ. Ν. Γιαννίτσας). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λοϊζου, Α.Ν. (1996). Ιχνογραφική απόδοση λεκτικών ερεθισμάτων σε παιδιά και εφήβους. *Ψυχολογία*, 3, 1, 71-92.
- Lucariello, J. (1987). Concept formation and its relation to word learning and use in the second year. *Journal of Child Language*, 14, 309-332.
- Μάνιου-Βακάλη, Μ., Τσαπουτζόγλου, Μ., Τζιμοτόλη, Α., Σύρμαλη, Κ., Τατά, Δ., Χριστοδούλου, Χρ., & Σταυρούση, Π. (1999). Ταύτιση και ονομασία εικόνων πραγμάτων διαφόρων σημασιολογικών πεδίων από παιδιά ηλικίας 3 έως 6 ετών. *Η ψυχολογία στο σταυροδρόμι των επιστημών του ανθρώπου και της κοινωνίας*. Επιμέλεια Σ. Παπαστάμου, Σ. Κανελλάκη, Α. Μάντογλου, Σ. Σαμαρτζή, και Ν. Χριστάκης, σ. 19-46. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Μπαμπινιώτης, Γ. *Εισαγωγή στη σημασιολογία*. Αθήνα: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις.
- Mervis, C.B., & Bertrand, J. (1995). Early lexical acquisition and the vocabulary spurt: A response to Goldfield and Reznick. *Journal of Child Language*, 22, 461-468.
- Nagy, W.E., & Anderson, R.C. (1984). The number of words in printed school English. *Reading Research Quarterly*, 19, 304-330.
- Nagy, W.E., Anderson, R.C., & Herman, P.A. (1987). Learning word meanings from context during normal reading. *American Educational Research Journal*, 24, 237-270.
- Nagy, W.E. & Herman, P.A. (1987). Breadth and Depth of Voca-

- bulary Knowledge; Implications for Acquisition and Instruction. In M.C. McKeown, & M.E. Curtis, *The nature of vocabulary acquisition*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, pp. 19-35.
- Nagy, W.E., Herman, P.A., & Anderson, R.C. (1985). Learning words from context. *Reading Research Quarterly*, 20, 233-253.
- Nelson, (1973). Structure and strategy in learning to talk. *Monographs of the society for research in child development*, 38, serial no: 149.
- Palmer, F.R. (1981). *Semantics*. Gr. Britain; Cambridge University Press.
- Smith, N. (1973). *The acquisition of phonology: a case study*. Gr. Britain: Cambridge University Press.
- White, T.C., Power, M.A., & White, S. (1989). Morphological analysis: Implications for teaching and understanding vocabulary growth. *Reading Research Quarterly*, 24, 283-303.
- Woodward, A.L. Markman, E.M., & Fitzsimmons, C.M. (1994). Rapid word learning in 13- and 18-month-old. *Developmental Psychology*, 30, 553-566.
- εντάσσονται, σε σχέση με τους παράγοντες της ηλικίας και του φύλου. Στην έρευνα πήραν μέρος 200 παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας, από 3 έως 9 ετών. Το φύλο αντιπροσωπευόταν εξίσου στο δείγμα, το οποίο προερχόταν από οικογένειες μέσου και ανώτερου κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου. Το κάθε υποκείμενο ανέφερε δέκα πράγματα, που εντάχθηκαν σε σημασιολογικά πεδία, και ακολούθως αναλύθηκαν στατιστικά σε σχέση με την ηλικία και το φύλο. Τα σημασιολογικά πεδία που διαμορφώθηκαν περιείχαν πράγματα με τα οποία τα παιδιά έρχονται σε άμεση καθημερινή επαφή. Η ηλικία φάνηκε ότι επηρεάζει τα σημασιολογικά πεδία, αυξομειώνοντας τον αριθμό των πραγμάτων που περιέχουν, αναλόγως της ηλικιακής κατηγορίας στην οποία ανήκει το υποκείμενο, δηλαδή στην προσχολική ή σχολική ηλικία. Τα σημασιολογικά πεδία έχουν κοινή εξέλιξη και κοινά χαρακτηριστικά ανάμεσα στα δύο φύλα, με επιμέρους μόνο διαφορές σε πράγματα που σχετίζονται με τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και τα πρότυπα των αγοριών και κοριτσιών.

Λέξεις-Κλειδιά: σημασιολογικά πεδία, λεξιλόγιο, ανάπτυξη

Διεύθυνση επικοινωνίας:

Ιπποκράτους 34, 551 34 Θεσσαλονίκη
031-450625, 0945227739
e-mail: asous@bc.teithe.gr

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να μελετήσει τα πράγματα που γνωρίζουν τα παιδιά και τα σημασιολογικά πεδία, μέσα στα οποία